

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Є. І. Світлична

Н. О. Лисенко

А. О. Тимченко

А. А. Берестова

Л. І. Пац

**УКРАЇНСЬКА МОВА: ГРАМАТИКА В ТАБЛИЦЯХ
(ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ)**

Харків

НФаУ

2020

УДК 811.161.1(075.8)

*Рекомендовано ЦМР Національного фармацевтичного університету
(протокол № 2 від 16.02.2020)*

Українська мова: граматика в таблицях (для іноземних студентів) : навч. посібник / Є.І. Світлична, Н. О. Лисенко, А. О. Тимченко, А. А. Берестова, Л. І. Пац. – Х., 2020. – 50 с.

Рецензенти:

Дорошина Л. Ф. кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри філології,
перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України

Філянїна Н. М. докторка філософських наук,
завідувачка кафедри гуманітарних наук
Національного фармацевтичного університету

Видання розраховане на іноземних студентів, які опановують мову, та покликане полегшити їхнє сприйняття української граматики. Посібник становить додатковий матеріал до основних підручників та навчально-методичних видань. Граматичні відомості подані в таблицях (морфологія, синтаксис). Важливим є наявність термінологічного словника, який розширює мовну компетенцію здобувачів освіти.

Видання стане у пригоді іноземним студентам під час самостійної роботи, вітчизняним студентам як довідковий матеріал, викладачам, а також усім, хто цікавиться граматичними особливостями української мови.

УДК 811.161.1(075.8)

© Є.І. Світлична

© Н. О. Лисенко

© А. О. Тимченко

© А. А. Берестова

© Л. І. Пац, 2020

© НФаУ, 2020

Зміст

1. АЛФАВІТ, ОРФОЕПІЯ.....	4
2. ЧАСТИНИ МОВИ.....	5
САМОСТІЙНІ ЧАСТИНИ МОВИ	
3. ЗАЙМЕННИК.....	6
4. ІМЕННИК.....	13
5. ПРИКМЕТНИК.....	17
6. ЧИСЛІВНИК.....	19
7. ДІЄСЛОВО.....	22
8. ПРИСЛІВНИК.....	27
СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ	
9. СПОЛУЧНИК.....	28
10. ПРИЙМЕННИК.....	32
11. ЧАСТКА.....	34
12. ВИГУК.....	35
13. СИНТАКСИС.....	36
Словник.....	42
Використана література.....	49

АЛФАВІТ. ОРФОЕПІЯ

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Буква	Назва	Звук	Пропис	Буква	Назва	Звук	Пропис
А	А	А	<i>А а</i>	Н	Ен	Н	<i>Н н</i>
Б	Бе	Б	<i>Б б</i>	О	О	О	<i>О о</i>
В	Ве	В	<i>В в</i>	П	Пе	П	<i>П п</i>
Г	Ге	Г	<i>Г г</i>	Р	Ер	Р	<i>Р р</i>
Ґ	Ґе	Ґ	<i>Ґ ґ</i>	С	Ес	С	<i>С с</i>
Д	Де	Д	<i>Д д</i>	Т	Те	Т	<i>Т т</i>
Е	Е	Е	<i>Е е</i>	У	У	У	<i>У у</i>
Є	Є	Йе	<i>Є є</i>	Ф	Еф	Ф	<i>Ф ф</i>
Ж	Же	Ж	<i>Ж ж</i>	Х	Ха	Х	<i>Х х</i>
З	Зе	З	<i>З з</i>	Ц	Це	Ц	<i>Ц ц</i>
И	И	И	<i>И и</i>	Ч	Че	Ч	<i>Ч ч</i>
І	І	І	<i>І і</i>	Ш	Ша	Ш	<i>Ш ш</i>
Ї	Ї	Йі	<i>Ї ї</i>	Щ	Ща	Шч	<i>Щ щ</i>
Й	Йот	Й	<i>Й й</i>	Ь	м'який знак	-	<i>ь</i>
К	Ка	К	<i>К к</i>	Ю	Ю	Йу	<i>Ю ю</i>
Л	Ел	Л	<i>Л л</i>	Я	Я	Йа	<i>Я я</i>
М	Ем	М	<i>М м</i>				

УВАГА!

<i>Українська мова</i>	<i>Російська мова</i>
<i>Гг (голуб)</i>	–
<i>Ґґ (ґудзик)</i>	<i>Гг(пуговица)</i>
<i>Ее (ескалатор)</i>	<i>Ээ (эскалатор)</i>
<i>Єє (Європа)</i>	<i>Ее (Европа)</i>
<i>Іі (Італія)</i>	<i>Ии (Италия)</i>
<i>Її (їздити)</i>	–
<i>Ии (син)</i>	<i>ы (сын)</i>

ЧАСТИНИ МОВИ

Частини мови (части речи)		
Самостійні (самостоятельные)		Службові (служебные)
Змінювані (изменяемые)	Незмінювані (неизменяемые)	Незмінювані (неизменяемые)
Іменник (существительное) <i>студент, мама, море</i>	Прислівник (наречие) <i>красиво, багато, вчора</i>	Прийменник (предлог) <i>у, від, при</i>
Прикметник (прилагательное) <i>красивий, маленька</i>		Сполучник (союз) <i>і, але, а</i>
Числівник (числительное) <i>два, тридцятий, п'ять восьмих</i>		Частка (частица) <i>не, ні, б, ж</i>
Займенник (местоимение) <i>я, твій, наша</i>		
Дієслово (глагол) <i>читати, знаю, любить</i>		
		Вигук (междометие) <i>Ой! Ах! Киць-киць! Дякую!</i>

САМОСТІЙНІ ЧАСТИНИ МОВИ

ЗАЙМЕННИК

(местоимение)

Займенник – частина мови, що позначає особу, кількість, предмет, ознаку, але не називає їх.

В українській мові є кілька типів займенників.

Вони відрізняються за значенням та за граматичними категоріями.

Особи займенників

(лица местоимений)

	ОДНИНА (единственное число)	МНОЖИНА (множественное число)
I особа	я	ми
II особа	ти	ви
III особа	він, вона, воно	вони

ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ

(личные местоимения)

Значення (значение)	Приклади (примеры)
Займенник I особи я позначає особу, яка говорить.	Я вивчаю українську мову.
Займенник II особи ти позначає особу, до якої звернена мова	Ти приїхав з Марокко?
Займенники III особи він, вона, воно вказують на особу чи предмет, про який говоримо	Він добре навчається. Вона – старанна студентка. Крісло стоїть біля вікна. Воно синього кольору.

Відмінювання особових займенників

(склонение личных местоимений)

Відмінок (падеж)	Питання (вопрос)	Однина		Множина	
1. Називний	хто? що?	я	ти	ми	ви
2. Родовий	кого? чого?	мене	тебе	нас	вас
3. Давальний	кому? чому?	мені	тобі	нам	вам
4. Знахідний	кого? що?	мене	тебе	нас	вас
5. Орудний	ким? чим?	мною	тобою	нами	вами
6. Місцевий	(на) кому? чому?	мені	тобі	нас	вас

Відмінювання займенників ВІН, ВОНА, ВОНО

Відмінок	Питання	Однина		Множина
1. Називний	хто? що?	він, воно	вона	вони
2. Родовий	кого? чого?	його (нього)	її (неї)	їх (них)
3. Давальний	кому? чому?	йому	їй	їм
4. Знахідний	кого? що?	його (нього)	її (неї)	їх (них)
5. Орудний	ким? чим?	ним	нею	ними
6. Місцевий	(на) кому? чому?	ньому (нім)	ній	них

Увага! У непрямих відмінках перед займенником може стояти прийменник.
Наприклад: у нього є брат.

ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ

(притяжательные местоимения)

	я	ти	він	вона	ми	ви	вони
Чий?	мій	твій	його	її	наш	ваш	їхній
Чия?	моя	твоя			наша	ваша	їхня
Чие?	моє	твоє			наше	ваше	їхнє
Чії?	мої	твої			наші	ваші	їхні

Відмінювання займенників мій, твій, свій

		Однина		Множина
	Питання	Чол. і середн.рід	Жіночий рід	
Н.	хто? що?	мій, твій, свій моє, твоє, своє	моя, твоя, своя	мої**
Р.	кого? чого?	мого, твого, свого	моєї*	моїх
Д.	кому? чому?	моєму, твоєму, своєму	моїй	моїм
Зн.	кого? що?	= Н. (істоти) або Р. (неістоти)	мою	моїх
Ор.	ким? чим?	моїм, твоїм, своїм	моєю	моїми
М.	(на) кому? чому?	моєму, твоєму, своєму	моїй	моїх

*Так само відмінюємо займенники **твоя, своя**.

** Так само відмінюємо займенники **твої, свої**.

Відмінювання займенників наш, ваш

		Однина		Множина
	Питання	Чол. і середн.рід	Жіночий рід	
Н.	хто? що?	наш, ваш, наше, ваше	наша, ваша	наші, ваші
Р.	кого? чого?	нашого, вашого	нашої, вашої	наших, ваших
Д.	кому? чому?	нашому, вашому	нашій, вашій	нашим, вашим
Зн.	кого? що?	= Н. (істоти) або Р. (неістоти)	нашу, вашу	= Н. (істоти) або Р. (неістоти)
Ор.	ким? чим?	нашим, вашим	нашею, вашою	нашими, вашими
М.	(на) кому? чому?	нашому, вашому	нашій, вашій	наших, ваших

Відмінювання займенника **ЇХНІЙ**

	Питання	Однина		Множина
		Чол. і середн.рід	Жіночий рід	
Н.	хто? що?	Їхній, їхнє	їхня	їхні
Р.	кого? чого?	їхнього	їхньої	їхніх
Д.	кому? чому?	їхньому	їхній	їхнім
Зн.	кого? що?	= Н. (істоти) або Р. (неістоти)	їхню	= Н. (істоти) або Р. (неістоти)
Ор.	ким? чим?	їхнім	їхньою	їхніми
М.	(на) кому? чому?	їхньому	їхній	їхніх

ОЗНАЧАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ

(определительные местоимения)

Відмінювання означальних займенників **ВСЯКИЙ, КОЖНИЙ**

Відмінок	Питання	Однина		Множина	
		Чол. і середн.рід	Жіночий рід	Чол. і середн.рід	Жіночий рід
1. Називний	хто? що?	всякий, вське, кожен, кожне	всяка, кожна	вські	кожні
2. Родовий	кого? чого?	всякого, кожного	вської, кожної	вських	кожних
3. Давальний	кому? чому?	всякому, кожному	вській, кожній	вським	кожним
4. Знахідний	кого? що?	всякого, всякий, кожного, кожен	вську, кожну	вським	кожним
5. Орудний	ким? чим?	вським, кожним	вською, кожною	вськими	кожними
6. Місцевий	(на) кому? чому?	всякому, кожному	вській, кожній	вських	кожних

Відмінювання займенників **ІНШИЙ, САМ**

Відмінок	Питання	Однина		Множина
1. Називний	хто? що?	інший, інше, сам, саме	інша, сама	інші, самі
2. Родовий	кого? чого?	іншого, самого	іншої, самої	інших, самих
3. Давальний	кому? чому?	іншому, самому	іншій, самій	іншим, самим
4. Знахідний	кого? що?	іншого, інший, самого, сам	іншу, саму	інші, інших, самі, самих
5. Орудний	ким? чим?	іншим, самим	іншою, самою	іншими, самими
6. Місцевий	(на) кому? чому?	іншому, самому	іншій, самій	інших, самих

ПИТАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ

(вопросительные местоимения)

Відмінювання питальних займенників **СКІЛЬКИ, ЯКИЙ**

Відмінок	Питання		Чоловічий, середній рід (мужской, средний род)	Жіночий рід (женский род)	Множина
1. Називний	хто?	скільки	який, яке, чий, чиє	яка, чия	які, чиї
2. Родовий	кого? чого?	скільких	якого, чийого	якої, чиєї	яких, чиїх
3. Давальний	кому? чому?	скільким	якому, чийому	якій, чійій	яким, чиїм
4. Знахідний	кого? що?	скільки, скільких	який, якого, чий, чийого	яку, чию	які, яких, чиї, чиїх
5. Орудний	ким? чим?	скількима	яким, чиїм	якою, чиєю	якими, чиїми
6. Місцевий	(на) кому? чому?	скільких	якому, чийому	якій, чійій	яких, чиїх

ЗАПЕРЕЧНІ ЗАЙМЕННИКИ

(отрицательные местоимения)

Відмінювання займенників **НІХТО, НІЩО, НІЧИЙ, НІЯКИЙ**

Відмінок	Питання	Слово			Множина
		Однина			
1. Називний	хто? що?	ніхто, ніщо	нічий, нічье, ніякий, ніяке	нічия, ніяка	нічий, ніякі
2. Родовий	кого? чого?	нікого, нічого	нічийого, ніякого	нічїєї, ніякої	нічийїх, ніяких
3. Давальний	кому? чому?	нікому, нічому	нічийому, ніякому	нічїй, ніякїй	нічийїм, ніяким
4. Знахідний	кого? що?	нікого, нічого	нічий, нічийого, ніякий, ніякого	нічїю, ніяку	нічїї, нічїїх, нічїїх, ніяких, ніякі
5. Орудний	ким? чим?	ніким, нічим	нічїїм, ніяким	нічїєю, ніякою	нічїїми, ніякими
6. Місцевий	(на) кому? чому?	нікому, нічому	нічийому, ніякому	нічїй, ніякїй	нічїїх, ніяких

НЕОЗНАЧЕНІ ЗАЙМЕННИКИ

(неопределенные местоимения)

Відмінювання займенників **ДЕХТО, ДЕЩО, ХТОСЬ, ЩОСЬ, ХТО-НЕБУДЬ, ЩО-НЕБУДЬ, БУДЬ-ХТО, БУДЬ-ЩО**

Відмінок	Питання	Слово		
1. Називний	хто? що?	дехто, дещо	хтось, щось	хто-небудь, що-небудь, будь-хто, будь-що
2. Родовий	кого? чого?	декого, дечого	когось, чогось	кого-небудь, чого-небудь, будь-кого, будь-чого

3. Давальний	кому? чому?	декому, дечому	комусь, чомусь	кому-небудь, чому-небудь, будь-кому, будь-чому
4. Знахідний	кого? що?	декого, дещо	когось, щось	кого-небудь, що-небудь, будь-кого, будь-що
5. Орудний	ким? чим?	деким, дечим	кимось, чимось	ким-небудь, чим-небудь, будь-ким, будь-чим
6. Місцевий	(на) кому? чому?	декому, дечому	комусь, чомусь	кому-небудь, чому-небудь, будь-кому, будь-чому

ІМЕННИК

(существительное)

Іменник – частина мови, що позначає предмет і відповідає на запитання **хто? що?**

Хто? (істота) (одушевленные)		Що? (неістота) (неодушевленные)		
				
студент ☐ викладач ☐	мама бджола	підручник ☐ комп'ютер ☐	мова ін'єкція	м'ясо дзеркало

Кожен іменник в однині належить до одного з трьох родів.

РІД ІМЕННИКІВ

(род существительных)

Чоловічий рід (мужской род)	Жіночий рід (женский род)	Середній рід (средний род)
Стіл ☐ Кінь ☐ Батько Ілля Микола	Жінка Бабуся Ніч ☐ Радість ☐ Молодість ☐	Море Вікно Знання Навчання Волосся

ЧИСЛО ІМЕННИКІВ

(число существительных)

Рід	Однина	Множина
Чоловічий рід	Батько Стіл Кінь Лікар	Батьки Столи Коні Лікарі
Жіночий рід	Жінка Бабуся	Жінки Бабусі
Середній рід	Вікно Море Знання	Вікна Моря Знання

Увага! Є іменники, що мають лише форму множини (ножиці, двері, окуляри та інші) або тільки форму однини (їжа, кафе, молоко).

ВІДМІНИ ІМЕННИКІВ

(склонения существительных)

I відміна	II відміна	III відміна	IV відміна
Ж.р. – лялька Земля Ч.р. – Микола	Ч.р. – батько кінь□ С.р. – вухо море знання	Ж.р. – ніч□ мати	С.р. – курча ім'я

ВІДМІНКИ ІМЕННИКІВ

(падежи существительных)

В українській мові 7 відмінків!

7-ий відмінок – Кличний.

Він потрібен для звертання – найменування особи, до якої звернена мова.

I відміна

Закінчення	Називний відмінок (Именительный падеж)	Кличний відмінок
- о	Ганна, країна, весна	Ганно, країно, весно
- е	Наталя, Ілля, земля	Натале, Ілле, земле
- є	Марія, Вікторія, сім'я	Маріє, Вікторіє, сім'є
- ю	Бабуся, Оля	Бабусю, Олю

II відміна

Закінчення	Називний відмінок	Кличний відмінок
- у	Син, батько, дід	Сину, батьку, діду
- ю	Андрій, лікар, вчитель	Андрію, лікарю, вчителю
- е	Пан, ректор, Петро	Пане, ректоре, Петре

III відміна

Закінчення	Називний відмінок	Кличний відмінок
- е	Радість, ніч, любов	Радосте, ноче, любове

Увага!

а) У звертаннях, що складаються з імені та по батькові (отчество), обидва слова стоять у кличному відмінку: Юрію Олександровичу, Марино Іванівно.

б) із двох загальних назв (пишуться з маленької букви), обидва слова рекомендовано ставити в кличний відмінок: пане ректоре.

в) Якщо це загальна і власна (ім'я) назви, то обидва слова ставимо в кличний відмінок, але якщо власна назва – прізвище (фамілія), тоді вона стоїть у називному відмінку: пані Ольго (ім'я), колего Калашник (прізвище).

ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ І ВІДМІНИ

Відмінок	Одн.	Мн.
Називний	мама, Таня (м'який кінцевий приголосний основи), хімія (закінчується на -ія), каша (шиплячий кінцевий приголосний основи)	мами, Тані, хімії, каші
Родовий	мами, Тані, хімії, каші	мам□, Тань□, хімії□, каш□
Давальний	мамі, Тані, хімії, каші	мамам, Таням, хіміям, кашам
Знахідний	маму, Таню, хімію, кашу	= Н.в. або Р. в
Орудний	мамою, Танею, хімією, кашею	мамами, Танями, хіміями, кашами
Місцевий	мамі, Тані, хімії, каші	мамах, Танях, хіміях, кашах
Кличний	мамо, Таню, хіміє, каше	= Н.в.

ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ II ВІДМІНИ

Відмінок	Одн.	Мн.
Називний	Студент□, дідусь□ (м'який кінцевий приголосний основи), Андрій□ (закінчується на -ій), вікно, море	студенти, дідусі, вікна, моря
Родовий	студента, дідуся, Андрія, вікна, моря	студентів, дідусів, вікон□, морів
Давальний	студенту (-ові), дідусю (-еві), Андрію (-єві) (у=ові, ю=еві – для істот) вікну, морю	студентам, дідусям, вікнам, морям
Знахідний	студента, дідуся, Андрія, вікно, море	студентів, дідусів, вікон□, морів
Орудний	студентом, дідусем, Андрієм, вікном, морем	студентами, дідусями, вікнами, морями
Місцевий	студенті (-ові), дідусі (-еві), Андрії (-єві), вікні, морі	студентах, дідусях, вікнах, морях
Кличний	студенте, дідусю, Андрію, вікно, море	= Н.в.

ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ III ВІДМІНИ

Відмінок	КРОВ		МАТИ	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
Називний	кров□, ніч□	крові, ночі	мати	матері
Родовий	крові, ночі	кровей, ночей	матері	матерів
Давальний	крові, ночі	кров'ям, ночам	матері	матер'ям
Знахідний	кров□, ніч□	крові, ночі	матір	матерів
Орудний	кров'ю, ніччю	кров'ями, ночами	матір'ю	матер'ями
Місцевий	крові, ночі	кров'ях, ночах	матері	матер'ях
Кличний	крове, ноче	= Н.в.	= Н.в.	= Н.в.

ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ III ВІДМІНИ

Відмінок	-АТ-		-ЕН-	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
Називний	дитинча	дитинчата	ім'я	імена
Родовий	дитинчати	дитинчат□	імені	імен□
Давальний	дитинчаті	дитинчатам	імені	іменам
Знахідний	дитинча	дитинчат□	ім'я	імена
Орудний	дитинчам	дитинчатами	іменем	іменами
Місцевий	дитинчаті	дитинчатах	імені	іменах
Кличний	= Н.в.	= Н.в.	= Н.в.	= Н.в.

Увага! У родовому відмінку множини множинні іменники мають закінчення:
-ей: людей; **-ів (-їв):** дріжджів, окулярів; **чиста основа:** канікул, ножиць.

НЕЗМІНЮВАНІ ІМЕННИКИ:

- 1) ряд слів іношомовного походження: метро, турне, меню, колібрі;
  - 2) українські та іношомовні жіночі прізвища на приголосний звук, на -енко, -ово, -их: Зосич, Харчук, Василенко, Дурново, Черних;
  - 3) ініціальні аббревіатури та аббревіатури, в яких друга частина виступає у формі непрямого відмінка: МВС, завбази, помдекана.
- Граматичне значення відмінка виражається в цих іменниках синтаксично: передають по радіо (М.в.), розмовляла з нашою Коваленко (О.в.), передали всім АТС (Д.в.мн.).

ПРИКМЕТНИК

(прилагательное)

Прикметник – частина мови, що відповідає на питання *який? яка? яке? або чий? чия? чиє?* і позначає ознаку предмета або його приналежність.

Кожен прикметник належить до одного з трьох **розрядів**.

<u>якісні</u> <u>прикметники</u>	<u>відносні прикметники</u>	<u>присвійні</u> <u>прикметники</u>
Відповідають на питання: <i>який? яка? яке?</i> позначають ознаку предмета Який це хліб? Це <i>свіжий</i> хліб.	Відповідають на питання: <i>який? яка? яке?</i> називають ознаку предмета через відношення його до інших предметів Який це поїзд? Це <i>пасажирський</i> поїзд.	Відповідають на питання: <i>чий? чия? чиє?</i> і вказують на приналежність предмета особі Чия це нагорода ? Це <i>Максимова</i> нагорода.

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Увага! Тільки якісні прикметники мають ступені порівняння.

Вищий ступінь порівняння		Найвищий ступінь порівняння	
Синтетична форма <i>Темний+иш</i> = <i>темніший</i>	Аналітична форма <i>Більш (мени)</i> <i>темний</i>	Синтетична форма <i>Най+темн+иш+ий=</i> = <i>найтемніший</i>	Аналітична форма <i>Найбільш (наймени)</i> <i>темний</i>

Увага! При творенні ступенів порівняння іноді відбуваються чергування приголосних: вузький – вужчий

низький – нижчий

високий – вищий

солодкий – солодший

Запам'ятайте, що при творенні ступенів порівняння прикметників:

а) суфікси **-к, -ок-, -ек-** випадають: короткий – коротший, глибокий – глибокий;

б) **г, ж, з + ш** змінюється на **-жч-**: дорогий – дорожчий, важкий – важчий;

в) **с + ш** змінюється на **-щ-**: товстий – товщай, красивий – краший;

г) **д, т** перед **ш** звучить як **ч**, але на письмі ця зміна не позначається: короткий – коротший [короч:ий].

ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Відмінок	Однина			Множина
	Тверда група	М'яка група	Мішана група	
<i>Називний відмінок</i>	червоний, -а, -е	синій, -я, -є	білолиций, -я	червоні сині білолиці
<i>Родовий відмінок</i>	червоного, -ої, -ого	синього, -ої, -ого	білолицього, -ої	червоних синіх білолицих
<i>Давальний відмінок</i>	червоному, -ій, -ому	синьому, -ій, -ому	білолицьому, -ій	червоним синім білолицим
<i>Знахідний відмінок</i>	червоного (для істот), червоний (для неістот), -у, -е	синього (для істот), синій (для неістот), -ю, є	білолицього, -ю	червоних синіх білолицих
<i>Орудний відмінок</i>	червоним, -ою, -им	синім, -(ь)ою, -ім	білолицим, -(ь)ою	червоними синіми білолицими
<i>Місцевий відмінок</i>	червоному, -ій, -ому	синьому, -ій, -ому	білолицьому, -ій	червоних синіх білолицих

ЧИСЛІВНИК

(числительное)

Числівник – самостійна частина мови, яка називає або кількість предметів або порядок при лічбі та відповідає на питання *скільки? котрий?*

Кількісні				Порядкові
кількість предметів; відповідають на питання <i>скільки?</i>				порядок предметів при лічбі і відповідають на питання <i>котрий?</i>
власне кількісні (кількість окремих цілих предметів)	збірні (кількість, сукупність предметів)	неозначено-кількісні (означають точно не визначену кількість)	дробові (означають кількість частин предмета):	
<i>три яблука, дві книжки</i>	<i>двоє дітей, троє братів</i>	<i>багато друзів, мало грошей</i>	<i>1/2 склянки води</i>	<i>перший, третій, двотисячний</i>

ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ

Кількісні числівники

I тип – числівник *один*.

Відмінок	Однина			множина
	Чоловічий рід	Середній рід	Жіночий рід	
Н.в.	один	одно (одне)	одна	одні
Р.в.	одного		однієї (одної)	одних
Д.в.	одному		одній	одним
З.в.	=Н.в. або Р.в.	одне(одно)	одну	=Н.в. або Р.в.
О.в.	одним		одною (однією)	одними
М.в.	(на) одному (однім)		(на) одній	(на) одних

II тип – числівники *два, три, чотири, кілька, багато* та всі збірні.

Н.в.	два, дві	три	чотири	кілька
Р.в.	двох	трьох	чотирьох	кількох
Д.в.	двом	трьом	чотирьом	кільком
З.в.	=Н.в. або Р.в.	=Н.в. або Р.в.	чотирьох	=Н.в. або Р.в.
О.в.	двома	трьома	чотирма	кількома
М.в.	(на) Двох	(на) трьох	(на) чотирьох	(на) кількох

III тип – числівники від *п'яти* і далі, а також назви десятків.

Н.в.	сім	п'ятдесят
Р.в.	семи (сімох)	п'ятдесяти (п'ятидесятьох)
Д.в.	семи (сімом)	п'ятдесяти (п'ятдесятьом)
З.в.	сім (сімох)	п'ятдесят (п'ятдесятьох)
О.в.	сьома (сімома)	п'ятдесятьма (п'ятдесятьома)
М.в.	(на) семи (сімох)	(на) п'ятдесяти (п'ятдесятьох)

IV тип – числівники *сорок, дев'яносто, сто*.

Н.в.	сорок	дев'яносто	сто
Р.в.	сорока	дев'яноста	ста
Д.в.	сорока	дев'яноста	ста
З.в.	сорок	дев'яносто	ста
О.в.	сорока	дев'яноста	ста
М.в.	(на) сорока	(на) дев'яноста	(на) ста

V тип – відмінювання назв *сотень*.

Н.в.	Триста
Р.в.	Трьохсот
Д.в.	Трьомстам
З.в.	Триста (трьохсот)
О.в.	Трьомастами
М.в.	(на) трьохстах

VI тип – а) відмінювання числівників *тисяча, мільйон, мільярд* та *нуль*. Вони відмінюються як іменники відповідних відмін.

Порядкові числівники

Порядкові числівники змінюються за відмінками як прикметники.

	Однина			Множина
	Чоловічий рід	Середній рід	Жіночий рід	
Н.в.	сьомий, третій	сьоме, третє	сьома, третя	сьомі, треті
Р.в.	сьомого, третього		сьомої, третьої	сьомих, третіх
Д.в.	сьомому, третьому		сьомій, третій	сьомим, третім
З.в.	сьомого/сьомий третього/третій	сьомого/сьоме третього/третє	сьому, третю	сьомих/сьомі, третіх/треті
О.в.	сьомим, третім		сьомою, третьою	сьомими, третіми
М.в.	(на) сьомому, (на) третьому		(на) сьомій, (на) третій	(на) сьомих, (на) третіх

Дробові числівники

Перша частина (чисельник) таких числівників відмінюється як кількісний числівник, друга (знаменник) – як порядковий.

СКІЛЬКИ? **5** (П'ЯТЬ) кількісний числівник

ЯКИХ? **6** (ШОСТИХ) порядковий числівник

Н.в.	одна друга	три сьомих
Р.в.	одної/однієї другої	трьох сьомих
Д.в.	одній другій	трьом сьомим
З.в.	одну другу	трьох сьомих
О.в.	одною/однією другою	трьома сьомими
М.в.	(на) одній другій	(на) трьох сьомих

У складених кількісних числівників (два та більше слів) при відмінюванні змінюються всі слова, у порядкових – лише останнє.

ДІЄСЛОВО

(глагол)

Дієслово – самостійна частина мови, яка означає дію та відповідає на питання **що робити? що зробити?**

Інфінітив – початкова, вихідна дієслівна форма.

Інфінітив має спеціальний суфікс **-ти**: **робити, читати, вчити.**

<u>Граматичні категорії</u>								
Вид		Стан		Спосіб		Особа	Число	Рід
показує характер перебігу дії у часі		означає суб'єкт-об'єктні відносини						
доконаний	не-доконаний	активний	пасивний	дісний	умовний	наказовий		
означає виконану дію або дію, яка буде обов'язково виконана (що зробити?) <i>зробив, напишу, сходить, намалюю</i>	означає незавершену дію (що робити?) <i>співаю, читає, пише, грали</i>	суб'єкт виконує дію <i>варю суп</i>	дія переходить на об'єкт <i>суп вариться</i>					

Творення доконаного виду

Зазвичай **доконаний вид** утворюється додаванням префіксів.

в + рости – **вирости**

з (с-, зі-) + питати → **спитати**

за + спати → **заспати**

на + писати → **написати**

по + їхати → **поїхати**

при + йти → **прийти**

про + читати → **прочитати**

Спосіб дієслова

ДІЙСНИЙ СПОСІБ	Означає <u>реальну дію</u> , тобто таку, яка відбулася (минулий час), відбувається (теперішній час) чи відбудеться (майбутній час). Дієслова дійсного способу змінюються за часом. В теперішньому та майбутньому часі вони також змінюються за особами.
УМОВНИЙ СПОСІБ	Означає <u>дію бажану або можливу</u> за певних умов. Дієслова умовного способу утворюються від дієслів минулого часу за допомогою частки б (після голосних) та би (після приголосних).
НАКАЗОВИЙ СПОСІБ	Дієслово <u>виражає наказ, прохання, побажання, заклик, пораду або спонукання до дії</u> . Дія реально ще не існує і не існувала, але мовець, сподівається, що вона відбудеться.

Спосіб і час дієслова

<i>Дійсний</i>	<i>Умовний</i>	<i>Наказовий</i>
минулий час: <i>вчив, співала, росло, слухали</i>	частки б, би <i>ходила б, ходив би</i>	імператив <i>пиши, пишіть</i>
теперішній час: <i>бачить, літає, пишуть</i>		
майбутній час: <i>напишу</i>		

Зміна дієслів за особами, часами та числами називається дієвідмінюванням.

За тим, який голосний звук виступає в особових закінченнях дієслів теперішнього часу, дієслова поділяються на **I та II дієвідміни** (склонення).

Особові закінчення дієслів першої та другої дієвідмін

Особа	Однина		Множина	
	I дієвідміна (склонение)	II дієвідміна (склонение)	I дієвідміна (склонение)	II дієвідміна (склонение)
1	(я) слухаю	бачу	(ми) слухаємо	бачимо
2	(ти) слухаєш	бачиш	(ви) слухаєте	бачите
3	(він, вона, воно) слухає	бачить	(вони) слухають	бачать

Форми наказового способу творяться від основ теперішнього часу. В однині дієслова наказового способу мають форму другої особи, а в множині – першої та другої.

Творення наказового способу дієслів

Особа	Однина		Множина	
1	(я)	-	(ми)	берімо, ріжмо, читаймо, ночуймо
2	(ти)	бери, ріж, читай, ночуй	(ви)	беріть, ріжте, читайте, ночуйте.
3	(він, вона, воно)	-	(вони)	-

Дієслівні форми творяться від двох основ:	
основи інфінітива	основи теперішнього часу
<p>Інфінітивна основа виділяється шляхом відкидання інфінітивного суфікса -ти: РОБИ-ТИ, ЗНА-ТИ</p>	<p>Основа теперішнього часу виділяється шляхом відкидання в дієслівній формі третьої особи множини особового закінчення: РОБЛ-ЯТЬ, ЗНА-ЮТЬ</p>

ДІЄПРИКМЕТНИК

(причастие)

Дієприкметник – особлива форма дієслова, що означає ознаку предмета за дією, яку він виконує або яка на нього спрямована.

<u>Творення активних дієприкметників</u>	
АКТИВНІ	ПАСИВНІ
<p>дієприкметники теперішнього часу творяться від дієслівної основи теперішнього часу за допомогою суфіксів -уч(ий), -юч(ий) від дієслів першої дієвідміни, -ач(ий), -яч(ий) від другої дієвідміни: РОСТУТЬ-УТЬ+УЧ(ИЙ) = РОСТУЧИЙ, СИДЯТЬ-ЯТЬ+ЯЧ(ИЙ) = СИДЯЧИЙ.</p>	<p>Творяться від основ інфінітива перехідних дієслів (позначають дію, що переходить на об'єкт: писати лист, різати папір) за допомогою суфіксів -н(ий), -ен(ий), -т(ий). Можуть бути доконаного і недоконаного виду. СКАЗАТИ-ТИ+Н(ИЙ) = СКАЗАНИЙ, ЗРОБИТИ-ТИ+ЕН(ИЙ) = ЗРОБЛЕНИЙ, ГРІТИ-ТИ+Т(ИЙ) = ГРІТИЙ</p> <p>Суфікс -т(ий) використовується для творення дієприкметників від односкладових дієслівних коренів на и(і), а(я), у, ер: ШИТИ – ШИТИЙ,</p>

	ЖАТИ – ЗЖАТИЙ, СТЕРТИ – СТЕРТИЙ.
дієприкметники минулого часу творються від дієслівної основи інфінітива за допомогою суфікса –л(ий): ПОВЕСЕЛТИ –ТИ + Л(ИЙ) = ПОВЕСЕЛЛІЙ.	

Увага! Активні дієприкметники в сучасній українській мові вживаються рідко. Замість таких дієприкметників може вживається підрядне речення зі сполучниками **який (яка, яке)** або **що**: ЛЮДИНА, **ЩО** СТОЇТЬ.

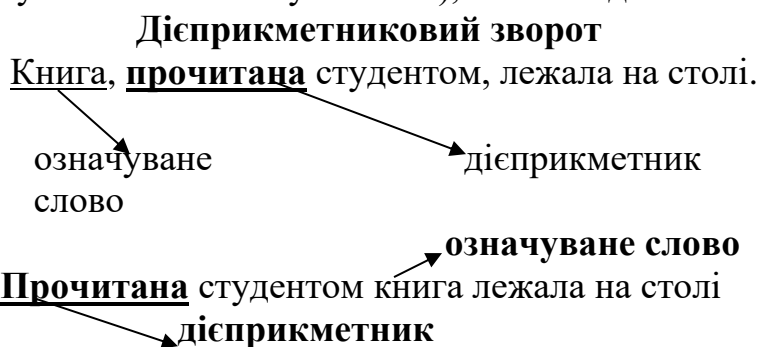
При творенні пасивних дієприкметників за допомогою суфікса –ен(ий) кінцеві приголосні основ змінюються так:

д/дж – порадити – пораджений
зд/ждж – виїздити – виїжджений
г, з/ж – виразити – виражений
с/ш – погасити – погашений
к, т/ч – пекти – печений
ст/щ – пустити – випущений

Після літер **б, п, в, м, ф** в основах дієприкметників з суфіксом –ен(ий) з’являється **л**: купити – куплений, зловити – зловлений.

ДІЄПРИКМЕТНИКОВИЙ ЗВОРОТ (дієприкметник разом із залежним словом)

Увага! Якщо такий зворот стоїть після означуваного слова (слово, яке він характеризує або чію ознаку називає), то він виділяється комами:

ДІЄПРИСЛІВНИК

(деепричастие)

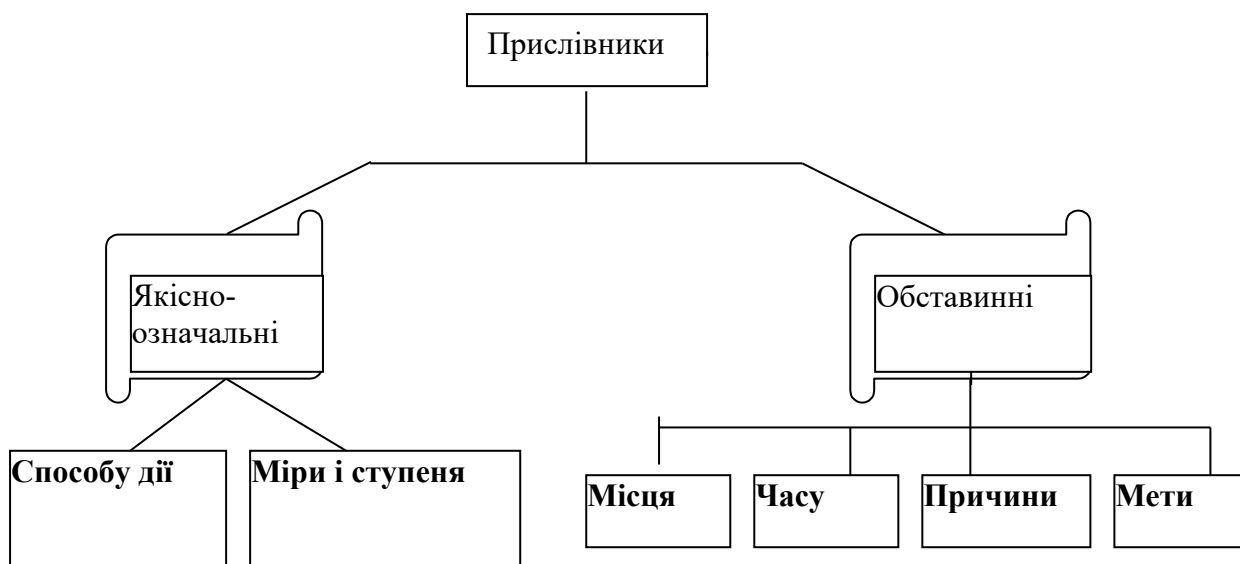
Дієприслівник – це особлива незмінна форма дієслова, яка позначає додаткову дію і відповідає на запитання **що роблячи? що зробивши?** Дієприслівник поєднує в собі ознаки дієслова та прислівника.

Грамаіичні категорії					
Вид		перехідність	неперехідність	Час	
доконаний	недоконаний			теперішній	минулий
<p>творюється від основи інфінітиву за допомогою суфіксів -вши або -ши: ЗРОБИТИ–ТИ+ВШИ = ЗРОБИВШИ, ВИБІГТИ–ТИ+ШИ = ВИБІГШИ.</p> <p>Якщо основа інфінітива закінчується на голосний, додається суфікс -вши, на приголосний – -ши.</p>	<p>творюється від дієслівної основи теперішнього часу за допомогою суфіксів -учи(ючи) (для дієслів I дієвідміни) та -ачи(ячи) (для дієслів II дієвідміни): СПІВАЮТЬ–ЮТЬ+ЮЧИ = СПІВАЮЧИ, СТОЯТЬ–ЯТЬ+ЯЧИ = СТОЯЧИ.</p>				

ПРИСЛІВНИК

(наречие)

Прислівник – це незмінна частина мови, що виражає якісну або кількісну ознаку дії чи стану або ступінь чи міру вияву іншої ознаки. Відповідає на одне з таких питань: **як? яким чином? де? коли? або скільки за часом відбувається дія? куди чи звідки скерований рух?** та ін.

Тип прислівника	Питання	Приклад
Способу дії	як? яким способом?	Високо, низько, спокійно, по-українському, по-сусідськи, весело, сумно, швидко, повільно
Міри і ступеня	як багато? скільки? наскільки?	Багато, мало, трохи, зовсім
Місця	де? куди? звідки?	Ліворуч, праворуч, тут, здалека, вгору, вниз
Часу	коли? відколи? доки? як довго?	Сьогодні, завтра, вчора, вранці, увечері, щодня
Причини	з якої причини? чому? через що?	Мимоволі, згарячу, спросоння, зозла
Мети	з якою метою? навіщо? для чого?	Навмисне, наперекір, на щастя, на радість

1. Прислівники способу дії

Позначають спосіб, в який відбувається дія.

спокійно, швидко, цікаво

2. Прислівники міри і ступеня

Позначають ступінь вияву якості та інтенсивність дії.

сильно, мало, багато

3. Прислівники місця

Позначають місце дії або напрямок руху предмета.

знизу, ліворуч, угору

4. Прислівники часу

Позначають час, протягом якого відбувається дія.

ніколи, завжди, взимку

5. Прислівники причини

Позначають причину дії.

спересердя, з горя, спросоння

6. Прислівники мети

Означають мету дії.

навмисне, на зло, у гості

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИСЛІВНИКІВ

Прислівники, які передають якісну ознаку і закінчуються на суфікси **-о, -е**, можуть мати форми вищого й найвищого ступенів порівняння.

Вищий ступінь		Найвищий ступінь	
Проста форма	Складена форма	Проста форма	Складена форма
Спокійно + -ше-, -іше- = СПОКІЙНІШЕ	Більш (менш) + спокійно = БІЛЬШ СПОКІЙНО	Префікс най- + спокійно + -іше-, -ше- = НАЙСПОКІЙНІШЕ	Найбільш (найменш) + спокійно = НАЙБІЛЬШ СПОКІЙНО

Увага! При утворенні ступенів порівняння відбуваються чергування приголосних, аналогічні до прикметникових.

СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ

СПОЛУЧНИК

(союз)

Сполучник — службова частина мови, що слугує для зв'язку слів, членів речення або частин складного речення. Сполучник не має власного лексичного значення і не виконує граматичну роль у реченні.

СПОЛУЧНИК		
підрядності	сурядності	пояснювальні
<i>тому що, бо, так що</i>	а) єднальні: <i>і(й), та=i, також, і... і, ні... ні, як... так і, не тільки... а й;</i>	<i>тобто, а саме, як-от</i>
	б) протиставні: <i>а, але, та (в значенні але), зате, проте, однак, все ж;</i>	
	в) розділові: <i>або, чи, або... або, чи... чи, то... то, не то... не то, чи то... чи то.</i>	

Увага! Слід розрізняти підрядні сполучники і сполучне слово

Сполучники	Однозвучні слова
<p>Якби я встиг, зробив би. Домашнє завдання складне, проте цікаве. Не пішов до кінотеатру, зате написав реферат. Вмикнули світло, щоб стало краще видно. Мені теж подобається цей фільм.</p>	<p><u>Як би</u> це виконати? <u>Про те</u> ми не згадували. Нам подякували <u>за те</u>. <u>Що б</u> приготувати на обід? Я чув про них <u>те ж</u> саме.</p>

СПОЛУЧНИКИ ПІДРЯДНОСТІ

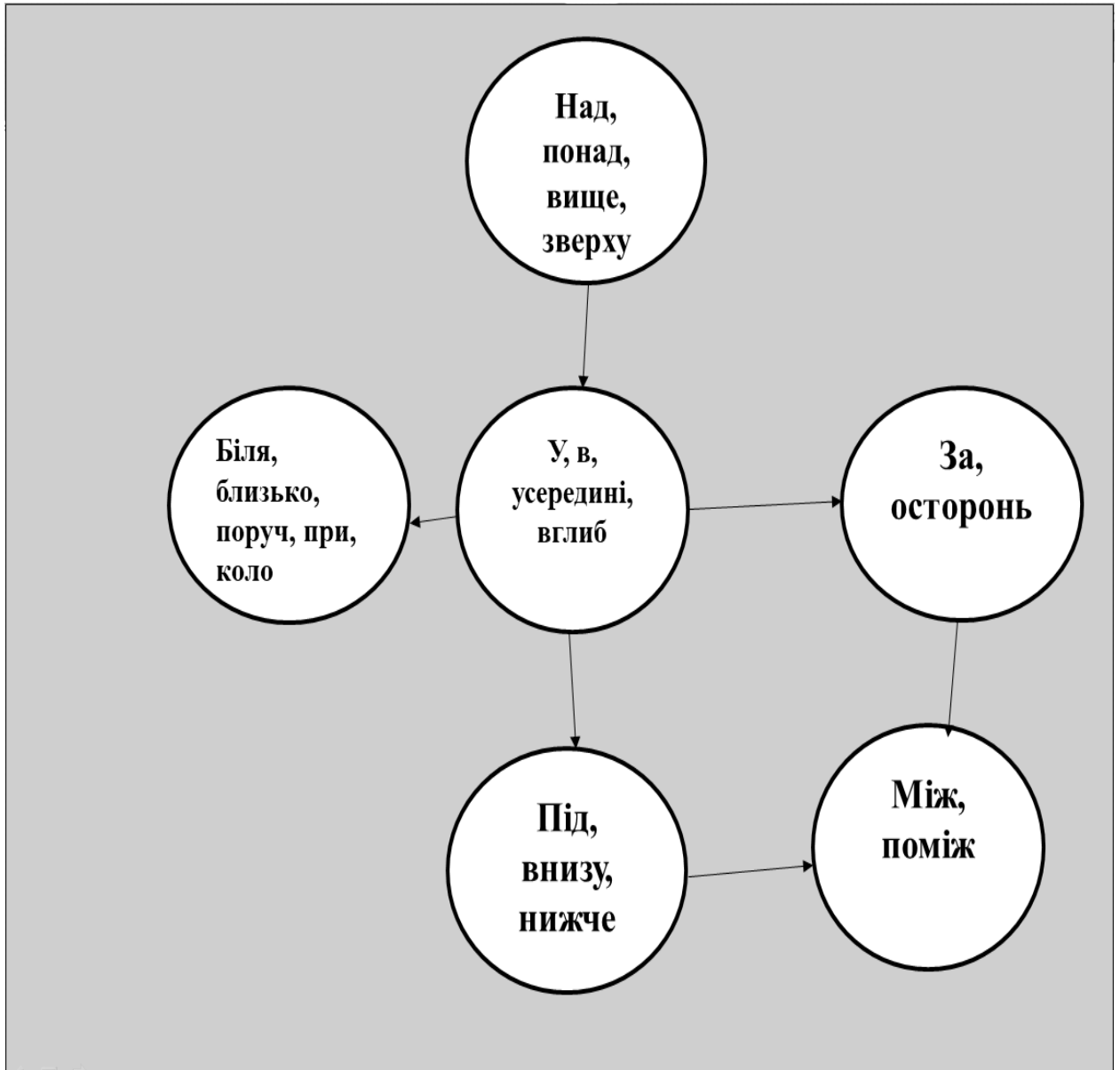
Тип	Сполучники	Приклад застосування
Причинові (причина того, що діється)	тому що	Ми не поїхали додому, тому що не купили вчасно квиток.
	бо	Я не піду дивитися цей фільм, бо вже бачив його у кінотеатрі.
	через те що	Ви не будете допущені до складання іспиту, через те що не склали залік.
Мети (мета того, що діється)	щоб	Щоб швидко плавати, треба багато тренуватися.
	для того щоб	Для того щоб краще вивчити нову мову, треба неодмінно відвідати країну, в якій цією мовою розмовляють.
Наслідку (наслідок дії)	так що	Він біг швидко, так що аж спітнів.

Умовні (умова, за якої можливе виконання дії)	якщо	Якщо скінчиться дощ, ми гратимемо у теніс.
	коли б	Коли б ви добре зрозуміли тему, у вас би не виникло стільки запитань.
Допустові (називається умова, всупереч якій відбувається дія)	хоч	Хоч я ще і не відвідував Київ, я знаю, що це гарне місто
	дарма що	Моя сестра гарно малює, дарма що ніколи цьому спеціально не вчилася.
	незважаючи на те що	Незважаючи на те що розпочиналися великодні канікули, студенти допізна засиділися у бібліотеці.
Порівняльні (дії об'єкта, його стан або вигляд порівнюються з іншим об'єктом)	мов=наче=ніби=як	Я, як і батько, буду лікарем. Трава ніби зелений пухнастий килим.
Часові (час, коли відбулася чи відбуватиметься дія)	як тільки	Як тільки зійде сонце, ми вирушимо у дорогу.

ПРИЙМЕННИК

(предлог)

Прийменник – службова частина мови, яка виражає залежність іменника, прикметника, числівника, займенника від інших слів у словосполученні або в реченні.

ЗНАЧЕННЯ ПРИЙМЕННИКІВ

на	знаходитись десь, лежати на чому-небудь	<i>на вулиці, на столі</i>
через	з одного краю на інший:	<i>через дорогу</i>
	повторення чого-небудь	<i>через кожні 5 кроків</i>
	причина	<i>через хворобу</i>
ліворуч	по ліву руку	<i>ліворуч мене</i>
праворуч	по праву руку	<i>праворуч від нього</i>
навколо	кругом, навкруги, скрізь	<i>навколо будинку</i>
о	на позначення часу	<i>о третій годині</i>
біля	знаходитись близько, поруч	<i>біля університету</i>
у, в	десь перебувати	<i>в аудиторії</i>
	міститися в чомусь	<i>вправа в зошиті</i>
між	перебувати між двома об'єктами	<i>між книгами</i>
при	бути наближеним до чогось	<i>при дорозі</i>

ЧАСТКА

(частица)

Частка – службова частина мови, яка надає окремим слова, словосполученням, реченням додаткових відтінків у значенні або служить для творення деяких граматичних форм та нових слів.

Фразові та модальні частки

Фразові частки	
1. вказівні: ось = он = оце	Ось він стоїть. Оце її кімната
2. обмежувально-видільні: лише=тільки, навіть	Лише(тільки) я знаю це правило. Навіть мій молодший брат вміє читати.
2. означальні: якраз, саме, майже, справді= дійсно	Марія якраз приїхала додому. Я не ам'ятаю, де саме поклав підручник. Майже всі студенти з'явилися на лекцію. Я справді забув цю пригоду.
3. підсилювальні: же, ж, аж	Я аж злякався. Ти ж зовсім дорослий. Чоботи загубив, а вони же зовсім новенькі були.

Модальні частки вказують на ставлення до дійсності.

Модальні частки	
1. стверджувальні: так=єге	Так , я був у Парижі.
2. заперечні: не, ні, ані	Я не читав цього оповідання. Ні батько, ні син не помітили стежки. А на землі ані кущика, ані деревця.
3. спонукальні: хай=нехай, бодай	Хай лунає материнська пісня.
4. питальні: чи, невже, хіба	Хіба ви не бачили цей фільм? Чи довго ж я буду на тебе чекати? Невже ви не почули, як я вас кличу?
5. власне модальні частки можуть виражати: а) сумнів: навряд б) припущення: може, мабуть, певно в) впевненість: звичайно, безперечно	а) Навряд я ще коли-небудь зустріну цю дівчину. б) Може , я й повернусь сьогодні. в) Звичайно , я вам зателефоную.

ВИГУК

(меджометие)

Вигук – особлива частина мови, яка безпосередньо виражає почуття, емоції, волевиявлення мовця, не називаючи їх.

Що виражає	Вигуки	Приклади
Радість, захоплення	<i>О! Ах! Ой! Ох! Ого! Браво! Слава богу!</i>	Ой , яка ж ти гарна! Слава богу! Повернувся! Ах , як мені добре.
Неприємні почуття, біль	<i>Ой! Ай! Ох!</i>	Ох! Ох! – стогне хворий чоловік. Ай! – Руку вколола.
Страх	<i>Ах! Матінко моя! Лишенько!</i>	Матінко моя! Лишенько! Рятуйте! – кричить жінка.
Іронія	<i>Гм... Овва!</i>	Овва , це звідки ж такі розумні приїхали?
Докір	<i>Ех! Ой! Тю!</i>	Ой! Що ж ти наробив!
Недовіра, сумнів	<i>Еге! Тю!</i>	Еге! Здається, ми нікуди на такому авто не поїдемо.
Спонування до дії	<i>Стоп! Годі! Цить! Геть! Досить!</i>	Цить! Щоб всі сиділи тихо! Геть від мене!
Привітання, прощання, подяка	<i>Добридень! На добраніч! Прощай! Спасибі!</i>	Прощавайте , чакайте на мене взимку!

Близькими до вигуків є **звуконаслідування**.

Це слова, якими ми відтворюємо звуки тварин, птахів, звуки і шуми природи, машин, свист тощо. Наприклад: А кішка коло його ніг сидить і **няв-няв**. А у коридорі **туп-туп-туп!** Чашка об підлогу **брязь!**

СИНТАКСИС

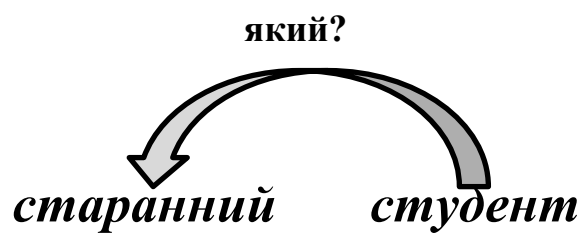
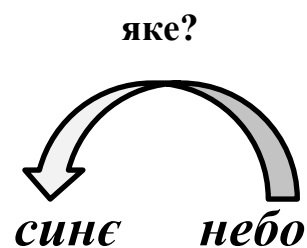
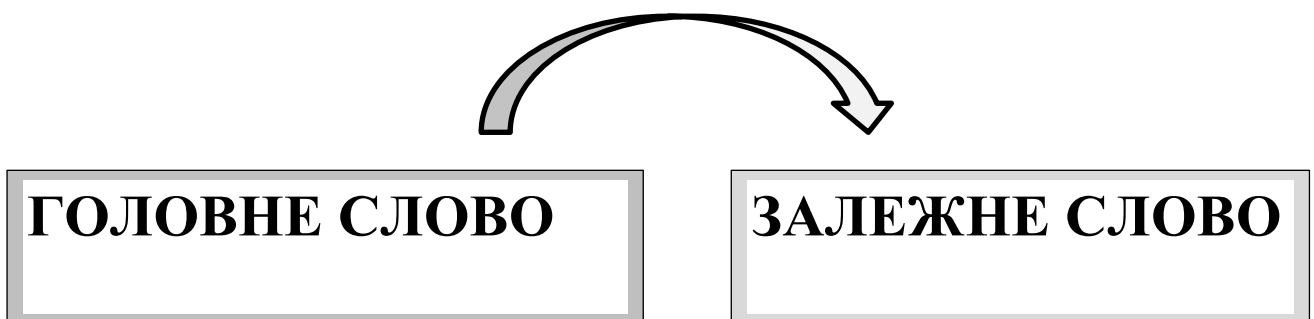
(синтаксис)

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

(словосочетание)

Словосполучення – поєднання двох чи більше повнозначних слів – граматично й за змістом.

Найпростіша синтаксична одиниця мови.

РЕЧЕННЯ

(предложение)

Речення – це слово або група слів, пов’язані між собою за змістом.

РЕЧЕННЯ ВИРАЖАЄ ЗАКІНЧЕНУ ДУМКУ!

ГОЛОВНЕ В РЕЧЕННІ –	
S	P
суб'єкт (<i>хто;</i> <i>виконавець дії</i>)	предикат (<i>що робить;</i> <i>дія</i>)

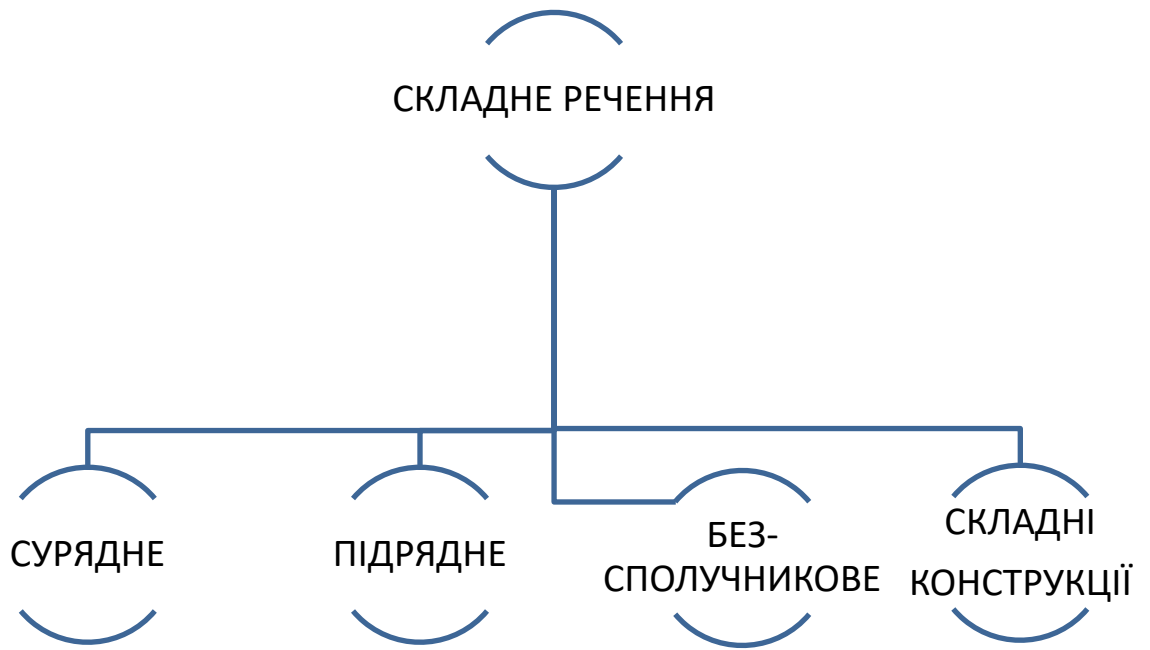
ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Головні (граматична основа)		Другорядні		
ПІДМЕТ	ПРИСУДОК	ДОДАТОК	ОБСТАВИНА	ОЗНАЧЕННЯ
суб'єкт	предикат	об'єкт дії	умова, час, місце дії	характеристика
<i>хто?</i>	<i>що робить?</i>	<i>кого? чого?</i> <i>кому?</i> <i>чому?</i> <i>що? (з.в.)</i> <i>(на) кому?</i> <i>(на) чому?</i>	<i>як?</i> <i>куди?</i> <i>коли?</i> <i>кому?</i> <i>яким</i> <i>способом?</i> <i>та інші</i>	<i>який?</i> <i>чий?</i> <i>котрий?</i>
_____	_____ _____	-----	-. - . - . -	~~~~~

РЕЧЕННЯ	
ПРОСТІ <i>(одна граматична основа)</i>	СКЛАДНІ <i>(кілька граматичних основ)</i>

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

ВИДИ РЕЧЕНЬ						
За метою висловлювання			За інтонацією		За наявністю другорядних речень	
розповідні	питальні	спонукальні	окличні	неокличні	поширені	непоширені
<i>просто повідомляють інформацію</i>	<i>містять запитання</i>	<i>просять, наказують, щоб хтось виконав дію</i>	!	•	<i>Мають другорядні члени речення</i>	<i>Не мають другорядних членів</i>

Сурядне речення – об'єднане сполучниками сурядності (*і, та, а, але...*)

Підрядне – об'єднане сполучниками підрядності (*щоб, якщо, тому що...*)

Безсполучникове – об'єднане інтонацією

Складні конструкції – поєднуються речення різних типів

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

речення, яке складається з 2 і більше синтаксично рівноправних частин, з'єднаних сполучниками сурядності та інтонацією		
сполучники сурядності		
ЄДНАЛЬНІ	ПРОТИСТАВНІ	РОЗДІЛОВІ
<i>і, й, та, ні...ні, і...і, ані...ані, не тільки..., а й</i>	<i>а, але, зате, проте, однак, та (=але)</i>	<i>або, чи, хоч, то...то, або...або, чи...чи, не то...не то</i>
<i>Ахмед читав книгу, і Яссін слухав музику.</i>	<i>Сьогодні на вулиці холодно, зате завтра обіцяли потепління.</i>	<i>Або сьогодні піде дощ, або завтра доведеться самому поливати квіти.</i>

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ

З ПІДРЯДНИМИ ОБСТАВИННИМИ ЧАСТИНАМИ

Різновид	Запитання	Сполучники
Способу дії, ступеня	<i>як? яким способом? наскільки? якою мірою?</i>	що, щоб, мов, немов, наче, ніби, неначе, як, чим...тим
Причини	<i>чому? через що? з якої причини?</i>	бо, тому що, через те що, у зв'язку з тим що
Наслідкові	---	так що
Мети	<i>для чого? з якою метою?</i>	щоб, для того щоб, аби
Допустові	<i>незважаючи на що? всупереч чому?</i>	хоч, хоча, дарма що, незважаючи на те що, нехай
Порівняльні	<i>як? подібно до чого?</i>	як, мов, немов, наче, ніби, неначе,
Умови	<i>за якою метою? для чого?</i>	як, якщо, якби, коли б, аби

СЛОВНИК

абетка, алфавіт	азбука, алфавит
абстрактна назва	абстрактное название
активний стан	активный залог
антонім	антоним
апостроф	апостроф
буква, літера	буква
вигук	междометие
вид	вид
виконавець	исполнитель
вищий ступінь порівняння	высшая степень сравнения
відміна	склонение
відмінок	падеж
відмінювання, відмінювати	склонение, склонять
відносний прикметник	относительное прилагательное
відносний займенник	относительное местоимение
вказівна частка	указательная частица
вказівний займенник	указательное местоимение
власна назва	имя собственное
власне кількісний числівник	собственно количественное числительное
глухий приголосний	глухой согласный
головні члени речення	главные члены предложения
голосний	гласный
граматичний центр, основа	грамматический центр, основа
давальний відмінок	дательный падеж
дзвінкий приголосний	звонкий согласный
дієвідміна	спряжение
дієприкметник	причастие

дієприкметниковий зворот	причастный оборот
дієприслівник	деепричастие
дієприслівниковий зворот	деепричастный оборот
дієслово	глагол
дійсний спосіб	действительный способ
дійсність	действительность
дія	действие
додаток	дополнение
доконаний вид	совершенный вид
допустова частина речення	часть предложения уступки
допустовий сполучник	союз уступки
дробовий числівник	дробный числительное
другорядні члени речення	второстепенные члены предложения
загальна назва	имя нарицательное
займенник	местоимение
закінчення	окончание
залежність	зависимость
заперечна частка	отрицательная частица
заперечний займенник	отрицательное местоимение
запитання	вопрос
збірний числівник	собирательное числительное
звертання	обращение
зворотній займенник	возвратное местоимение
звук	звук
звуконаслідування	звукоподражание
зміна	изменение
змінюваний	изменяемый
знаменник	знаменатель
знахідний відмінок	винительный падеж

іменник	имя существительное
ім'я	имя
інтонація	интонация
інфінітив	инфинитив
істота	одушевленное
кількісний числівник	количественное числительное
кількість	количество
кличний відмінок	звательный падеж
конкретна назва	конкретное название
м'яка група	мягкая группа
м'який знак	мягкий знак
м'який приголосний	мягкий согласный
майбутній час	будущее время
мета	цель
минулий час	прошедшее время
міра	мера
місце дії	место действия
місцевий відмінок	падеж
мішана група	смешанная группа
множина	множественное число
мова	язык
модальна частка	модальная частица
модальне слово	модальное слово
наголос	ударение
назва	название
називний відмінок	именительный падеж
найвищий ступінь порівняння	высшая степень сравнения
наказовий спосіб (імператив)	повелительное наклонение (императив)

наслідок	следствие
недоконаний вид	несовершенный вид
незмінюваний	неизменяемый
неістота	неодушевленное
неозначений займенник	неопределенное местоимение
неозначено-кількісний числівник	неопределенно-количественное числительное
неокличне речення	невосклицательное предложение
неперехідність	непереходность
непоширене речення	распространенное предложение
непрямий об'єкт	косвенный объект
об'єкт	объект
обмежувально-видільна частка	ограничительно-выделительная частица
обставина	обстоятельство
обставинний	обстоятельный
однина	единственное число
ознака	признак
означальна частка	определяющая частица
означальний	определяющее
означальний займенник	определяющее местоимение
означення	определение
означуване слово	определяемое слово
окличне речення	восклицательные предложения
орудний відмінок	творительный падеж
особа	лицо
особове закінчення	личное окончание
особовий займенник	личное местоимение
пасивний стан	пассивный залог

перехідність	переходность
питальне речення	вопросительное предложение
питальний займенник	вопросительное местоимение
питання	вопрос
підмет	подлежащее
підрядність	подчинение
підсилювальна частка	усилительная частица
по батькові	отчество
повідомлення	сообщение
порівняння	сравнение
порядковий числівник	порядковое числительное
поширене речення	распространенное предложение
пояснювальний сполучник	пояснительный союз
предикат	предикат
предмет	предмет
префікс	приставка
приголосний	согласный
прийменник	предлог
приклад	пример
прикметник	имя прилагательное
присвійний займенник	притяжательное местоимение
присвійний прикметник	притяжательное прилагательное
прислівник	наречие
присудок	сказуемое
причина	причина
прізвище	фамилия
просте речення	простое предложение
рід	род
родовий відмінок	родительный падеж

розповідне речення	повествовательное предложение
самостійний	самостоятельный
складна конструкція	сложная конструкция
складне речення	сложное предложение
складнопідрядне речення	сложноподчиненное предложения
складносурядне речення	сложносочиненное предложения
службовий	служебный
сполучне слово	союзное слово
сполучник	союз
спонукальна частка	побудительная частица
спонукальне речення	побудительное предложение
спосіб	способ
спосіб дії	способ действия
ставлення	отношение
стан дієслова	залог глагола
стверджувальна частка	сослагательная частица
ступінь	степень
ступінь порівняння	степень сравнения
суб'єкт	субъект
сурядність	сочиненность
суфікс	суффикс
тверда група	твердая группа
твердий приголосний	твердый согласный
творення	образование
теперішній час	настоящее время
транскрипція	транскрипция
увага	внимание
умова	условие
умовний сполучник	союз условия

умовний спосіб	сослагательное наклонение
фразова частка	фразовая доля
характеристика	характеристика
час	время
частина мови	часть речи
частка	частица
чергування	чередование
чисельник	числитель
числівник	числительное
число	число
члени речення	члены предложения
якісний	качественный
якісний прикметник	качественное прилагательное

Використана література

ОСНОВНА

1. Вивчаймо українську : навч. посіб. / Н. О. Лисенко, О. О. Литвиненко, Л. І. Пац, А. О. Тимченко. – Харків : НФаУ, 2019. – 140 с.
2. Голубовська, І. В. Практична стилістика української мови : навч.-метод. посіб. для самост. роботи студентів нефілолог. спец. (денної та заочної форм навчання) / І. В. Голубовська. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 124 с.
3. Граматика української мови (у схемах та таблицях) для іноземних студентів. Синтаксис, стилістика / Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська, Н. Л. Клочко, Ю. В. Поздрань. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 110 с.

ДОДАТКОВА

4. Тимченко, А. О. Викладання української мови як іноземної: деякі зауваги / А. О. Тимченко // Інновації та традиції у мовній підготовці студентів : тези доп. міжнар. наук.-практ. семінару. – Харків : ХНУБА, 2017. – С. 293–294.
5. Тимченко, А. О. Труднощі перекладу процесових назв : метод. рек. для студентів-фармацевтів / А. О. Тимченко, О. О. Тележкіна, А. А. Берестова. – Харків, 2015. – 50 с.
6. Українська мова для іноземних студентів : навч. посіб. / Н. О. Лисенко, Р. М. Кривко, Є. І. Світлична, Т. П. Цапко. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 240 с.
7. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови. – Київ : Наук. думка, 2019. – 392 с.
8. Чукіна, В. Ф. Граматика української мови у таблицях і схемах / В. Ф. Чукіна. – Київ : Логос, 1998. – 140 с.
9. Шульжук, Н. В. Стилiстика сучасної української літературної мови : навч.-метод. посіб. для студентів філолог. спец. ВНЗ / Н. В. Шульжук. – Рівне ; Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – 304 с.

Світлична Євгенія Іванівна
Лисенко Наталія Олександрівна
Тимченко Антоніна Олександрівна
Берестова Алла Анатоліївна
Пац Любов Іванівна

УКРАЇНСЬКА МОВА: ГРАМАТИКА В ТАБЛИЦЯХ
(ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ)

Навчальний посібник

Відповідальна за випуск *Є. І. Світлична*

Видано в авторській редакції